

Angļu-latviešu bioloģijas terminu skaidrojošā vārdnīca

1. A site

Vieta ribosomā, kur piesaistās tRNS kopā ar kārtējo aminoskābi, kas tiks pievienota augošajai polipeptīdu ķēdei.

Latviski - A centrs; aminoacil-tRNS centrs

2. acetylcholine

Holīna acetilēta forma. Plaši sastopams neiromediators; saistās ar īpašiem receptoriem, izmainot nerva postsinaptiskās membrānas jonu caurlaidību un to hiperpolarizējot vai depolarizējot.

Latviski acetilholīns

3. acquired immunity

Imunitātes veids, ko iegūst, ja antigēni nonāk organismā dabiskā vai mākslīgā ceļā. Iegūtās imunitātes pamatā ir specifisku antivielu sekrēcija un īpašu atmiņas šūnu saglabāšanās.

Latviski iegūtā imunitāte

4. acquired immunodeficiency syndrome

HIV infekcijas pēdējās stadijas apzīmējums; iezīmējas kā specifiska T šūnu samazināšanās, imūnreakcijas vājums un sekundāru infekciju aktivēšanās.

Sinonīmi AIDS

Latviski iegūtais imūndeficīta sindroms; AIDS

5. acrosome

Organela spermatozoīda galā, kas nodrošina tā iekļūšanu olšūnā.

Latviski-akrosoma

6. actin

Globulārs proteīns, kurš ir pamatā mikrofilamentiem, muskuļu miofilamentiem un citiem kontraktīliem šūnas struktūrelementiem.

Latviski aktīns

7. action potential

Uzbudinājumu vadošām šūnām raksturīgas straujas membrānas potenciāla izmaiņas, kuras izraisa no kāda noteikta stimula atkarīga, selektīva membrānas nātrija vai kālija kanālu atvēršanās vai aizvēršanās.

Latviski darbības potenciāls

8. activation

Regulatorā signāla (kairinātāja) ietekmē izraisīts šūnas vielmaiņas uzliesmojums.

Latviski aktivācija

9. activation

Spermatozoīda inducēta elpošanas un proteīnu sintēzes pastiprināšanās olšūnā; embrionālās attīstības pirmsākums.

Latviski aktivācija

10. active immunity

Imūnā atbilde, kuru nodrošina organisma paša veidotas specifiskas antivielas vai citotoksiskās šūnas.

Latviski aktīvā imunitāte

11. active transport

Vielu transports cauri bioloģiskajām membrānām pret to koncentrācijas gradientu. Aktīvā transporta norisei nepieciešama enerģija, kā arī specifiski transporta proteīni.

Latviski-aktīvais transports

12. adenylyl cyclase

Ferments (enzīms), kurš, atbildot uz ķīmiskas dabas signālu, pārvērš adenozintrifosfātu (ATP) par ciklisko adenozinmonofosfātu (cAMP); viens no membrānas proteīniem, kurš šūnā veic signālu uztveršanas un pārvades funkciju.

Sinonīmi - adenylyl cyclase; adenylyl cyclase

Latviski - adenilātciklāze; adenilciklāze

13. adenylyl cyclase

Ferments (enzīms), kurš, atbildot uz ķīmiskas dabas signālu, pārvērš adenozintrifosfātu (ATP) par ciklisko adenozinmonofosfātu (cAMP); viens no membrānas proteīniem, kurš šūnā veic signālu uztveršanas un pārvades funkciju.

Sinonīmi - adenylyl cyclase; adenylyl cyclase

Latviski - adenilātciklāze; adenilciklāze

14. adenylyl cyclase

Ferments (enzīms), kurš, atbildot uz ķīmiskas dabas signālu, pārvērš adenozintrifosfātu (ATP) par ciklisko adenozinmonofosfātu (cAMP); viens no membrānas proteīniem, kurš šūnā veic signālu uztveršanas un pārvades funkciju.

Sinonīmi - adenylyl cyclase; adenylyl cyclase

Latviski - adenilātciklāze; adenilciklāze

15. ADH

Peptīdhormons, kuru producē hipotalāma neurosekretorās šūnas; tas stimulē ūdens atpakaļuzsūkšanos nieru kanālīšos; izraisa arī asinsvadu sašaurināšanos un līdz ar to arteriālā asinsspiediena paaugstināšanos (tāpēc hormonam ir arī otrs nosaukums - vazopresīns).

Sinonīmi - antidiuretic hormone

Latviski - antidiurētiskais hormons; vazopresīns; ADH

16. adherence

Baktēriju spēja piesaistīties dažādām virsmām.

Latviski - adherence; pielipšana

17. adrenal gland

Blakus nieri esošs endokrīnais dziedzeris zīdītājiem; sastāv no divām daļām: ārējās garozas daļas, kuras hormoni regulē sāļu un ūdens līdzsvaru organismā, un serdes daļas, kuras šūnu izdalītie kateholamīni mobilizē organismu stresa situācijās.

Latviski - virsnieru dziedzeris

18. aerobic

skābekli saturošs.

Latviski - aerobs

19. aerobic
tāds, kura attīstībai vai norisei nepieciešams skābeklis.
Latviski - aerobs
20. AIDS
HIV infekcijas pēdējās stadijas apzīmējums; iezīmējas kā specifiska T šūnu samazināšanās, imūnreakcijas vājums un sekundāru infekciju aktivēšanās.
Sinonīmi - acquired immunodeficiency syndrome
Latviski - iegūtais imūndeficīta sindroms; AIDS
21. aldosterone
Virsnieru garozas steroīdais hormons, kurš, iedarbodamies uz nieru distālajiem kanāliņiem, stimulē nātrija reabsorbciju.
22. Latviski - aldosterons
23. allantois
Viens no četriem ārpusdīgļa apvalkiem, kura siena kalpo kā embrija slāpekļa vielmaiņas atkritumu savācējs.
Latviski - alantojs
24. alveolus
Plašākā nozīmē pūslītis vai ligzdiņa. Atkarībā no tā, kādā kontekstā šis termins tiek lietots, nepieciešams, kur tas atrodas, piemēram, plaušu alveola, zobu alveola utt.
Latviski - alveola
25. alveolus
Gaisa pūslītis plaušās, kura siena veido gāzu apmaiņas robežvirsmu ar asinīm.
Latviski - alveola
26. amensalism
Nomācoši neitrālas attiecības starp organismiem.
Latviski - amensālisms
27. amniocentesis
Augļa ģenētisko anomāliju diagnostikas metode, ar kuras palīdzību nosaka bojātas augļa šūnas vai zināmas vielas amnija šķidrumā, kuru iegūst caur dzemdē ievadītu adatu.
Latviski - amniocentēze
28. amnion
Iekšējais no četriem ārpusdīgļa apvalkiem, kas norobežo ar šķidrumu pildītu dobumu, kurā attīstās embrijs.
29. Latviski - amnijs
30. amniote
Mugurkaulnieks, kura embriju apņem amnijs; rāpuļi, putni un zīdītāji ir amnioti.
Latviski - amniots
31. amniotic egg
Ola ar apvalku un ūdens rezervēm, kas ļauj rāpuļiem, putniem un oldējējiem zīdītājiem pabeigt savu attīstību ārpus ūdens vides.
Latviski - amniotiska ola
32. antibiotic

- Ķīmisks savienojums, kurš nonāvē baktērijas, vai inhibē to augšanu, visbiežāk iedarbojoties uz transkripcijas vai translācijas regulāciju.
Latviski – antibiotika
33. antibody
Antigēnam atbilstoša olbaltumviela - imunoglobulīns, kuru producē nobrieduši attiecīgā klonā B-limfocīti (plazmocīti).
Latviski - antivielā
34. antidiuretic hormone
Peptīdhormons, kuru producē hipotalāma neurosekretorās šūnas; tas stimulē ūdens atpakaļuzsūkšanos nieru kanāliņšos; izraisa arī asinsvadu sašaurināšanos un līdz ar to arteriālā asinsspiediena paaugstināšanos (tāpēc hormonam ir arī otrs nosaukums - vazopresīns).
Sinonīmi - ADH
Latviski - antidiurētiskais hormons; vazopresīns; ADH
35. antigen
Organismam sveša makromolekula, kas izraisa imūno atbildi.
Latviski - antigēns
36. antigenic drift
Gripas vīrusa virsmas proteīnu struktūras izmaiņas, kas rodas mutācijas rezultātā un veido vīrusa variantus, kas izraisa gripas epidēmijas.
Latviski - - antigēnu izmaiņas; slīdēšana
37. antigenic shift
Gripas vīrusa virsmas proteīnu struktūras izmaiņas, kas rodas pēc gēnu apmaiņas ar radniecīgiem vīrusiem un veido vīrusa variantus, kas izraisa gripas pandēmijas.
Latviski - antigēnu nomaīņa
38. apoptosis
Viens no programmētas šūnas nāves veidiem
Sinonīmi-PCD, programmed cell death, programmēta šūnu nāve
Latviski - apoptoze
39. archenteron
Ar endodermu izklāts dobums, kas formējas gastrulācijas procesā un, no kura tālāk attīstās gremošanas trakts.
Latviski - gastrocels
40. arteriosclerosis
Slimīgas izmaiņas artēriju sienas šūnu vielmaiņā un šo asinsvadu elastības samazināšanās.
Sinonīmi - - atherosclerosis
Latviski - - ateroskleroze
41. artery
Asinsvads, pa kuru asinis plūst no sirds uz organisma audiem.
Latviski - artērija
42. atherosclerosis
Slimīgas izmaiņas artēriju sienas šūnu vielmaiņā un šo asinsvadu elastības samazināšanās.
Sinonīmi - arteriosclerosis
Latviski - ateroskleroze

43. ATP synthase
Ferments (enzīms) energosajūdzošajās membrānās, kurš katalizē ATP sintēzi.
Latviski - ATP sintāze

44. axon
Neirona salīdzinoši garš izaugums (nervu šķiedra).
Latviski - aksons

45. B cell
Limfocīts, kas attīstās kaulu smadzenēs un, cirkulējot asinīs, nobriest par šūnu (plazmocītu), kas sekretē antivielas, nodrošinot t.s. imūnatbildi.
Latviski - B šūna

46. Barr body
Inaktivētās X hromosomas (ja to šūnā ir vairāk par 1), kuras blīvu hromatīna sakopojumu veidā atrodas kodolā pie membrānas.
Latviski - dzimumhromatīns; Barra ķermenītis

47. basal body
No mikrocaurulītēm veidota šūnas struktūra, kas veido vicu un skropstiņu pamatni.
Latviski - bazālais ķermenis

48. basement membrane
Šūnstarpu olbaltumvielu pavedienu veidots tīkls (plēvīte), uz kura balstās epitēlija vai endotēlija šūnu slānis.
Latviski - bazālā membrāna

49. blastocoel
50. Ar šķidrumu pildīts dobums, kas veidojas embrija blastulas centrā.
51. Latviski - blastocēls

52. blastocyst
Zīdītāju embrija pušļveida attīstības stadija; cilvēkam tā veidojas nedēļu pēc apaugļošanās.
Latviski - blastocista

53. blastopore
Gastrocela atvere gastrulai, kas pirmmutniekiem attīstās par muti, bet otrmutniekiem - par anālo atveri.
Latviski - blastopora; primārā mute

54. blastula
Dīgļa lodveida stadija - vienslāņains dīglis, kas izveidojies drostalošanās rezultātā agrīnās embrionālās attīstības gaitā. Blastulas šūnas sauc par blastomēriem.
Latviski - blastula

55. blood vessel
Ikviens kanāls, pa kuru organismā plūst asinis.
Latviski - asinsvads

56. blood-brain barrier
Specializēts kapilāru tīklojums smadzenēs, kas ierobežo vairāku vielu iekļūšanu tajās, tādējādi regulējot smadzeņu

vielmaiņu un nodrošinot nervu šūnām nepieciešamo mikrovidi.
Latviski - hematoencefaliskā barjera

57. Bowman's capsule
Nefrona sākumdaļas kausveida paplašinājums mugurkaulnieka nierē; tas apņem kapilāru kamoliņu, no kura uz kapsulas dobumu filtrējas pirmurīns.
Latviski - Boumena kapsula

58. brain stem
Mugurkaulnieku centrālās nervu sistēmas vidus- un mugurējās smadzenes; cilvēkam tas lokalizēts no muguras smadzeņu priekšējā gala līdz galvas smadzeņu videnei.
Latviski - smadzeņu stumbrs

59. calcitonin
Zīdītāju vairogdziedzera hormons, kas regulē kalcija uzsūkšanos, uzkrāšanos un izvadīšanu no organisma.
Latviski - kalcitonīns

60. calmodulin
Iekššūnas proteīns, kas saista kalciju procesā, kurā kalcijs darbojas kā sekundārais mesendžers (signālu pārnēsētājs).
Latviski - kalmodulīns

61. calorie
Siltuma daudzums, kas nepieciešams, lai 1g ūdens temperatūru paaugstinātu par 1°C.
Sinonīmi - cal
Latviski - kalorija; cal

62. cAMP
Nukleotīds, kurš funkcionē kā iekššūnas signāls (mugurkaulnieku hormonālajā regulācijā, baktēriju lac operona regulācijā u.c.).
Sinonīmi - cyclic AMP; cyclic adenosine monophosphate
Latviski - cikliskais adenozinmonofosfāts; cAMP; cAMF

63. capillary
Mikroskopisks asinsvads audos; kapilāra sieniņa sastāv no vienas endotēlija šūnu kārtas un caur to notiek vielu apmaiņa starp asinīm un šūnstarpu šķidrumu.
Latviski - kapilārs

64. capsid
Vīrusa genomu ietverošais proteīna apvalks. Kapsīds var būt nūjiņveida, poliedriska vai sarežģītākas formas.
Latviski - kapsīds; kapsīda

65. capsule
Baktēriju šūnu vai šūnu kopu cieši ietverošs polisaharīdu slānis, kas parasti grūti atdalāms.
Latviski - kapsula

66. carcinogen
67. Ķīmiskais savienojums, kurš izraisa ļaundabīgus audzējus (vēzi).
68. Latviski - kancerogēns

69. cardiac muscle

Muskuļu tipa audi sirdī (miokardā), kuru šūnas ir funkcionāli saistītas, tāpēc savā darbībā sirds muskulis pakļaujas „visu vai neko” likumam.

Latviski - sirds muskulis

70. cardiac output

Asins tilpums, ko sirds kreisais kambaris minūtē izgrūž aortā.

Latviski - sirds minūtes tilpums

71. cartilage

Elastīgi saistaudi ar bagātīgu kolagēno šķiedru daudzumu starp skrimšļa šūnām.

Latviski - skrimslis

72. Cdk

Proteīnkināze, kura ir aktīva tikai tad, kad saistījusies pie noteikta ciklīna.

Sinonīmi - cyclin-dependent kinase

Latviski - ciklīnkarīgā kināze

73. cell center

Sfēriska organella, kurā atrodas centriolas un no tām atejošās mikrocaurulītes.

Latviski - centrosoma; šūnas centrs

74. cell cycle

Notikumu secība atkārtoti dalīties spējīgu šūnu attīstībā. To iedala M, G1, S, un G2 fāzēs.

Latviski - šūnas cikls

75. cell fractionation

Šūnu sadalīšana un tās organellu izdalīšana, izmantojot centrifugāciju.

Latviski - šūnu frakcionēšana

76. cell plate

Reģions šūnas centrā, kuru norobežo divas apvalka membrānas starp kurām veidosies jaunais šūnapvalks.

Latviski - šūnas plātņīte

77. cell wall

Aizsargājoša struktūra plazmas membrānas ārpusē. Sastopama baktēriju, augu, sēņu un dažu vienšūnas dzīvnieku šūnās. Augu šūnu gadījumā to veido celulozes šķiedras, kas ievietotas olbaltumvielu un polisaharīdu matriksā. Primārais šūnapvalks ir plāns un elastīgs, bet sekundārais šūnapvalks ir biezāks un izturīgāks, un ir galvenā koksnes sastāvdaļa.

Latviski - šūnapvalks; šūnas sieniņa

78. cell-mediated immunity

Imūnreakciju veids, kuru realizē citotoksiskie T-limfocīti, iznīcinot inficētas vai transformētas šūnas, kā arī svešu šūnu transplantātus.

Latviski - celulārā imūnreakcija

79. cellular differentiation

Šūnu strukturālo un funkcionālo atšķirību veidošanās daudzšūnu organisma attīstības laikā. To nosaka pakāpeniska gēnu aktivitātes maiņa.

Latviski - šūnu diferenciācija

80. cellular respiration

Aerobs kataboliskais ceļš, kurā visefektīvāk veidojas ATP un kurā tiek pilnīgi oksidētas barības vielas (substrāts), vienlaikus skābeklim saistot ūdeņradi un veidojot ūdeni.

Latviski - šūnas elpošana

81. central nervous system

Mugurkaulnieku galvas un muguras smadzenes.

Sinonīmi - CNS

Latviski - centrālā nervu sistēma; CNS

82. centriole

Cilindriska šūnas struktūra, kas atrodas centrosomā. To veido deviņi mikrocaurulīšu tripleti. Tā nosaka mikrocaurulīšu izvietojumu visā šūnā un mitozē veido dalīšanās vārpstu.

Latviski - centriola

83. centromere

Hromosomas iežmauga, kurā savienotas māshromatīdas un pievienojas mikrocaurulītes.

Latviski - centromēra

84. cerebral cortex

Smadzeņu pusložu virsma; plašākā un viskomplicētākā smadzeņu daļa zīdītājiem, kas visvairāk mainījusies evolūcijas gaitā; satur sensoro, motoro un asociatīvo nervu šķiedru ķermeņus.

Latviski - smadzeņu pusložu garoza

85. cerebrum

Mugurkaulnieku galvas smadzeņu visaugstāk novietotā daļa, kuru galvenokārt veido divas puslodes; centrālās nervu sistēmas atmiņas, apmācību, emociju un citu augsti komplicētu funkciju integratīvais centrs.

Latviski - gala smadzenes

86. chemoreceptor

Receptors, kurš uztver noteiktu šķīduma komponentu klātbūtni un to koncentrāciju.

Latviski - hemoreceptors

87. chiasma

Plašākā nozīmē - krustojums. Piemēram, cilvēka organismā ir vairāki strukturāli krustojumi, kā redzes nervu krustojums, rokas cīpslu krustojums u.c.

Latviski - hiazma

88. chiasma

X veida struktūra, ko veido divas māshromatīdas meiotiskās dalīšanās laikā.

Latviski - hiazma

89. chitin

Strukturāls polisaharīds, kura monomērs ir aminocukurs un kurš sastopams sēnēs un posmkāju ārējā skeletā.

Latviski - hitīns

90. cholesterol

Steroīds, būtisks dzīvnieku šūnu membrānu komponents, priekštecis citu bioloģiski svarīgu steroīdu sintēzei.

Latviski - holesterīns; holesterols

91. chorion

Ārējais no četriem ārpusdīgļa apvalkiem; horijs veicina placentas formēšanos zīdītājiem.

Latviski - horijs

92. chorionic villus sampling

Ģenētisku un iedzimtu defektu diagnostikas metode, auglim esot dzemdē. Analīzei tiek ņemta ļoti maza placentas dīgļa daļiņa (biopsija).

Sinonīmi - CVS

Latviski - horija bārkstiņu parauga izmeklēšana

93. chromatin

Nukleoproteīnu komplekss, ko veido vairāk vai mazāk atšķetinātas hromosomas. Sastāv no DNS un kodola proteīniem.

Latviski - hromatīns

94. cilium (cilia)

Īss, kustīgs šūnas izaugums, kas nodrošina šūnas kustības. To veido deviņu mikrocaurulīšu dupletu komplekss, ko ietver plazmas membrāna.

95. Latviski - skropstiņa

96. circadian rhythm

Fizioloģiskais 24 stundu cikls, kas raksturīgs eikariotiem; pastāv pat bez ārējiem signāliem.

Latviski - cirkādiskais ritms

97. cleavage furrow

Pirmā citokinēzes stadija dzīvnieku šūnās, kurā metafāzes plātnītes rajonā šūna sāk sašaurināties.

Latviski drostalošanās iežmauga

98. clonal selection

Šūnu proliferācijas regulācijas fenomens: antigēns aktivē tikai vienu (antigēnam atbilstošu) imūnkompetento šūnu klona priekštečšūnas; tās proliferē un rodas antigēna receptoru ziņā vienveidīgu pēctečšūnu populācija (klons).

Latviski - klonu selekcija

99. clone

Viena veģetatīvi pavairota indivīda pēcnācēju kopa ar tādu pat genotipu, kā šim indivīdam.

Latviski - klons

100. cloning vector

Molekula, ko gēnu inženierijā izmanto DNS pārmesei, piemēram, plazmīda, kas nogādā rekombinanto DNS no mēģenes atpakaļ šūnā, vai vīruss, kas pārnes rekombinanto DNS, inficējot šūnas.

Latviski - klonēšanas vektors

101. coenocytic cell

Šūna, kas satur vairākus kodolus. Cenocitiskas šūnas veidojas tad, kad notiek kodolu dalīšanās, bet izpaliek citokinēze.

Latviski - cenocitiska šūna

102. collagen

Proteīns, kuru sastop dzīvnieku organismā starpšūnu vidē; veido izturīgas šķiedras.

103. complement system

Ap 20 asins plazmas proteīnu, kuri veido īpatnu fermentatīvu aizsargsistēmu; stimulē fagocitozi un iekaisuma reakciju, kā arī antigēnspecifiskos aizsardzības mehānismus (imūnreakciju).

Latviski - komplementa sistēma

104. corpus luteum

Sekretorie audi olnīcā, kas veidojas, sabrūkot folikulam pēc ovulācijas; producē progesteronu.

Latviski - dzeltenais ķermenis

105. cyclic AMP

Nukleotīds, kurš funkcionē kā iekššūnas signāls (mugurkaulnieku hormonālajā regulācijā, baktēriju lac operona regulācijā u.c.).

Sinonīmi - cyclic adenosine monophosphate; cAMP

Latviski - cikliskais adenozinmonofosfāts; cAMP; cAMP

106. cyclin

Regulatorais proteīns, kura koncentrācija cikliski mainās.

Latviski - ciklīns

107. cyclin-dependent kinase

Proteīnkināze, kura ir aktīva tikai tad, kad saistījusies pie noteikta ciklīna.

Sinonīmi - Cdk

Latviski - ciklīnkarīgā kināze

108. cytochrome

Hēma grupu saturoši proteīni, kuri ietilpst mitohondriju, hloroplastu un baktēriju elektronu transporta ķēdes sastāvā.

Latviski citohromi

109. cytokines

Regulatoro peptīdu grupas vielas (piem., interleikīni, interferoni, šūnu augšanas faktori) ar ļoti daudzveidīgu regulatoro efektu uz dažādu tipu šūnām; mugurkaulniekiem citokīnus sekretē imūnsistēmas, endotēlija, neiroglijas un dažu citu veidu šūnas.

Latviski citokīni

110. cytokinesis

Citoplazmas pārdalīšanās divās daļās, kas notiek pēc mitozes. Citokinēzes rezultātā izveidojas divas meitšūnas.

Latviski citokinēze

111. cytokinin

Fitohormonu grupa, kas kavē augu novecošanu, stimulē šūnu dalīšanos un stiepšanos, regulē diferenciācijas procesus un apikālo dominēšanu.

Latviski - citokinīni

112. cytoplasm

Visa šūnas iekšējā dzīvā daļa, ko apņem plazmatiskā membrāna un kam nepieskaita kodolu.

Latviski - citoplazma

113.cytoplasmic streaming

Riņķveida citoplazmas kustība dzīvā šūnā. To nodrošina mikrofilamentu kustības.

Latviski - citoplazmas strāvošana

114.cytoskeleton

Pavedienu tīkls, kas caurauž visu citoplazmu. Veidots no mikrofilamentiem, starpfilamentiem un mikrocaurulītēm. Nodrošina mehānisko izturību, transportu un kustības.

115.Latviski - citoskelets

116.cytosol

Citoplazmas pusšķidrā daļa, kam nepieskaita membrānu ietvertās organellas.

Latviski - citosols

117.cytotoxic T cells

Imūnkompetenti T limfocīti, kuri izraisa ģenētiski svešu vai inficētu šūnu neatgriezenisku bojāeju.

Sinonīmi Tc

Latviski citotoksiskie T limfocīti; galētājšūnas

118.dendrite

Viens no (parasti) daudziem nervu šūnas īsajiem sazarotajiem izaugumiem.

Latviski - dendrīts

119.dermal tissue

Audi, kas klāj visus auga orgānus no ārpusē, saista tos ar apkārtējo vidi un izpilda aizsargfunkcijas.

Latviski - segaudi

120.desmosome

Diskveida struktūra dzīvnieku šūnās, kas savieno šūnas un saistās ar starpfilamentiem.

Latviski - desmosoma

121.determinate cleavage

Pirmmutnieku embrionālās attīstības veids; katras šūnas (blastomēra) tālākā attīstība agrīnajā drostalošanās stadijā ir stingri noteikta. Šāds, no dīgļa izdalīts, blastomērs viens pats tālāk attīstīties nespēj.

Latviski - determinētā drostalošanās

122.determinate growth

Augšanas tips, kas raksturīgs galvenokārt dzīvniekiem: ķermenim un tā anatomiskajām struktūrām sasniedzot noteiktus izmērus, augšana apstājas.

123.Latviski - ierobežotā augšana

124.determination

Organisma individuālās attīstības likumsakarība; organismā no noteiktām šūnu grupām veidojas noteiktas struktūras saskaņā ar attiecīgās sugas īpatnībām. Jo tālāka ir embrionālās attīstības stadija, jo noteiktāk iezīmējas katras sugas īpatnība.

Latviski - determinācija

125.diakinesis

Meiozes pirmās dalīšanās profāzes beigu etaps.

Latviski - diakinēze

126.diaphragm

Muskuļaina starpsiena starp krūšu un vēdera dobumiem zīdītāju organismā. Diafragma aktīvi piedalās plaušu ventilācijā.

Latviski - diafragma; šķirtne

127.diploid cell

Šūna, kuras kodolā ir 2 haploidāli hromosomu komplekti (2n), pa vienam no katra vecāka.

Latviski - diploidāla šūna

128.diplozene

Meiozes pirmās dalīšanās profāzes etaps, kurā hromosomas kondensējas.

Latviski - diplozēna

129.duodenum

Tievo zarnu sākuma daļa, kurā notiek barības vielu šķelšana, tām sajaucoties ar zarnu sienas, aizkuņģa dziedzeris un aknu izdalītajām gremošanas sulām.

Latviski - divpadsmitpirkstu zarna

130.effector cell

Muskuļu tipa vai sekretora šūna, kas veido atbildes reakciju uz neirālu vai hormonālu signālu.

Latviski - efektorā šūna

131.embryo

Dzīvnieka vai cilvēka dīgļis organisma agrīnā attīstības stadijā. Parasti par embriju sauc dīgļi no olšūnas apaugļošanās brīža līdz laikam, kad tas iegūst ārēju līdzību ar pieaugušu indivīdu. Attiecībā uz cilvēku šis termins ir attiecināms līdz dīgļa attīstības 8. nedēļai.

Sinonīmi

Latviski - embrijs

132.endocrine gland

Orgāns, kura specifiskās sekretorās šūnas producē hormonus un izdala tos organisma iekšējās vides šķidrums (asinīs, šūnstarpju šķidrums).

Latviski - endokrīnais dziedzeris; iekšējās sekrēcijas dziedzeris

133.endocrine system

Regulācijas sistēma dzīvnieka organismā. Regulatorvielas (ķīmiskos signālus -hormonus) šūnstarpju šķidrums un asinīs izdala kā specializētu iekšējās sekrēcijas dziedzeru šūnas, tā arī liela daļa somatisko šūnu.

Latviski - endokrīnā sistēma

134.endocytosis

Šūnas vielu uzņemšanas veids, kurā vielas saistās ar plazmas membrānu, membrāna veido ieliekumu un vezikulu, vezikula atdalās plazmas membrānas iekšpusē.

Latviski - endocitoze

135.endoderm

Iekšējā no trim daudzšūnu dzīvnieka embrija dīgļlapām, kas veidojas gastrulācijas procesā. Ontoģenēzē no tās attīstās aknas, aizkuņģa dziedzeris un gremošanas kanāla sienas iekšējais slānis.

Latviski - entoderma

136.endomembrane system

Membrānu kopums eikariotu šūnās, kas veido vezikulas.

Latviski = iekšējo membrānu sistēma

137.endometrium

Dzemes sienas iekšējais jeb gļotu slānis ar ļoti blīvu asinsvadu tīklojumu.

Latviski - endometrijs

138.endoplasmic reticulum

Nelielu kanālu un cisternu sistēma eikariotu šūnās. Ja uz tā virsmas atrodas ribosomas, tad to sauc par graudaino ET, bet, ja tā virsma ir gluda - par gludo ET.

Latviski - endoplazmatiskais tīkls; ET

139.endorphine

Regulatoro peptīdu grupa; tos producē īpašas neirosekretoras šūnas.

Latviski - endorfīni

140.endoskeleton

Ciets skelets, kas atrodas dzīvnieku mīkstajos audos, piemēram, sūkļu spīkulas, adatādaigu plāksnītes vai mukurkaulnieku kaula skelets.

Latviski - endoskelets

141.endospore

Izturīga, biežā apvalkā ietverta šūna, kas veidojas, ja baktērija nonāk nelabvēlīgos vides apstākļos.

Latviski - endospora

142.endosymbiotic theory

Hipotēze par eikariotu šūnas izcelšanos, saskaņā ar kuru eikariotu šūnas pirmatnējā forma bijusi simbiotiska asociācija starp prokariotu šūnām, kuras dzīvojušas lielākos prokariotos.

Latviski - endosimbiozes teorija

143.endothelium

Šūnu (endotelociātu) slānis, kas izklāj asinsvadu, limfvadu un sirds dobumu iekšējo virsmu; tā galvenās funkcijas ir: fagocitoze, bioloģiski aktīvu vielu (galvenokārt fermentu) un regulatoro vielu (hormonu) sekrēcija, ķīmisku un mehānisku informatīvu signālu recepcija.

Latviski - endotēlijs

144.epiglottis

Plāns, elastīgs skrimslis, kas veido balsenes augšējo daļu un rīšanas brīdī noslēdz ieeju tajā.

Latviski - uzbalsenis; uzgāmus

145.epinephrine

Regulatorviela, kurai liela loma organisma mobilizācijā stresa situācijās. Adrenalīns ir izplatīts mediators nervu sistēmā; kā hormonu to asinīs sekretē virsnieru serdes šūnas.

Latviski -adrenalīns; epinefrīns

146.epithelial tissue

Daudzšūnu organisma audi, kas attīstās no visām trim dīgļlapām. Tie ietilpst ādas sastāvā, izklāj orgānu dobumus un serozos dobumus, veido dziedzerus.

147.Latviski -epitēlijaudi

148.epitope

Noteikts antigēna virsmas apgabals, ko ķīmiski atpazīst antivielas; saukts arī par antigēna determinanti.

Latviski -epitops

149.EPSP

Postsinaptiskās membrānas elektriskā potenciāla absolūtās vērtības samazināšanās (depolarizācija) sakarā ar mediators molekulu piesaistīšanos specifiskajiem receptoriem šajā membrānā; parasti izraisa postsinaptiskās šūnas aktivāciju.

Sinonīmi -excitatory postsynaptic potential

Latviski -uzbudinošais postsinaptiskais potenciāls

150.erythrocyte

Sarkanā asins šūna (ķermenītis); piedalās skābekļa pārnēsē ar asinīm, jo satur daudz hemoglobīna, kas saista skābekli.

Latviski -eritrocīts

151.esophagus

Gremošanas kanāla daļa, kas savieno rīkles - mutes daļu ar kuņģi.

Sinonīmi -oesophagus

Latviski -barības vads

152.estrogens

Steroīdie sievišķie dzimumhormoni, kurus producē galvenokārt olnīcas un placenta.

Estrogēni stimulē dzimumsistēmas attīstību un funkcijas, sievišķo sekundāro dzimumpazīmju veidošanos.

Latviski -estrogēni

153.euchromatin

DNS un kodola proteīnu komplekss, ar daļēji atšķetinātu telpisko struktūru. Tajā var notikt transkripcija.

Latviski -eihromatīns

154.eukaryotic cells

Šūnas, kas satur kodolu un membrānā ieslēgtas organellas.

Raksturīgas aļģēm, sēnēm, augiem un dzīvniekiem.

Latviski -eikariotiskas šūnas

155.exocytosis

Veids, kādā šūnas izdala vielas. Transporta vezikulas saplūst ar plazmas membrānu, bet to saturs nokļūst šūnu ārpusē.

Latviski -eksocitoze

156.exotoxin

Toksisks proteīns, ko izdala baktēriju šūna un, kas pats par sevi, bez baktēriju klātbūtnes, izraisa specifiskus simptomus.

Latviski -eksotoksīns

157.. extracellular matrix

Struktūras plazmatiskās membrānas ārpusē. Augu, sēņu un baktēriju gadījumā ārpusšūnas matriksu sauc par šūnapvalku.

Latviski -ārpusšūnas matrikss

158.extraembryonic membranes

Četri apvalki (dzeltenuma maiss, amnijs, horijs un alantojs), kas apņem rāpuļu, putnu un zīdītāju embrijus un nodrošina kontaktus starp augli un apkārtējo vidi.

Latviski -ārpusdīgļa membrānas

159.fertilization

Process, kurā saplūst haploidālas gametas, veidojot diploidālu zigotu.

Latviski -apaugļošanās

160.fetus

Zīdītāja organisms attīstības periodā pēc orgānu un orgānu sistēmu aizmetņu izveidošanās. Cilvēkam augļa periods sākas ar 9.attīstības nedēļu un ilgst līdz dzimšanai.

Latviski -auglis

161.fibrin

Asins plazmas proteīna fibrinogēna aktivēta (šķelta) forma; fibrīna pavedienu tīkls kalpo kā pamats asins receklim.

Latviski -fibrīns

162.fibroblast

Irdeno nenoformēto saistaudu šūnu veids. Viena no fibroblasta pamatfunkcijām ir starpšūnu pavedienus veidojošo proteīnu sekrēcija.

Latviski -fibroblasts

163.fimbria (fimbriae)

Īsa pavedienveida struktūra uz baktērijas virsmas. Fimbrijas parasti sastopamas lielā skaitā - tās nodrošina šūnas mijiedarbību ar substrātu, bet šūnu kustībās nepiedalās. Vicu paveids.

Latviski -fimbrija

164.flagellum (flagella)

Tieva, gara pavedienveida struktūra uz šūnu virsmas, kas nodrošina šūnu kustību; prokariotu gadījumā - rotējot.

Latviski -flagella; viciņa

165.flagellum (flagella)

Eikariotu šūnas izaugums, kas, veicot svārstību kustības, nodrošina pārvietošanos. Vaidota no 9 mikrocaurulīšu dupletiem un centrālās mikrocaurulītes.

Latviski -vica

166.follicle

Neliels, apaļīgs, daudzkārtains, dobjs veidojums mugurkaulnieku dažādu orgānu audos; piemēram, olnīcu

folikulos nobriest olšūnas un producējas estrogēnie hormoni, vairogdziedzera folikulos veidojas jodsaturošo hormonu priekšteči u. tml.

Latviski -folikuls

167.G protein

Membrānas proteīns, kurš realizē saikni starp hormonu receptoriem un adenilātciklāzi; atkarībā no hormona veida G proteīns var stimulēt vai inhibēt cAMP veidošanu.

Latviski -G proteīns

168.G1 phase

Interfāzes sākuma daļa pirms DNS sintēzes; notiek aktīva transkripcija un šūnas augšana.

Latviski -G1 fāze

169.G2 phase

Interfāzes daļa pēc DNS sintēzes; sagatavo šūnu mitozei.

Latviski -G2 fāze

170.gamete

Specializēta haploidāla dzimumiski vairojošos organismu šūna. Izšķir sievišķās un vīrišķās gametas, kuras apaugļošanās procesā savienojas un izveido diploidālu zigotu.

Latviski -gameta; dzimumšūna

171.ganglion

Nervu šūnu sakopojums ārpus centrālās nervu sistēmas.

Latviski -ganglijs; nervu mezgls

172.gap junction

Dzīvnieka šūnu savstarpējās sasaistes veids; tas nodrošina dažādu ķīmisko vielu (t.sk., jonu un signālmolekulu) pārnešanu no šūnas uz šūnu.

Latviski -blīvais kontakts

173.gastrin

Hormons, kuru sekretē kuņģa gļotādas neirosekretorās šūnas. Gastrīns stimulē kuņģa, zarnu un aizkuņģa dziedzera darbību.

Latviski -gastrīns

174.gastrovascular cavity

Centrālais gremošanas nodalījums zemākajiem bezmugurkaulniekiem (piem., medūzām). Tam bieži ir viena atvere, kas funkcionē gan kā mute, gan - ānuss.

175.Latviski -gastrovaskulārais dobums

176.gastrula

Daudzšūnu dzīvnieku embrionālās attīstības stadija, kurā, šūnām diferencējoties, dīglim izveidojušās divas dīgļlapas (sūkļiem, zarndobumaiņiem) vai trīs dīgļlapas (pārējiem dzīvniekiem un cilvēkam).

Latviski -gastrula

177.gastrulation

Dīgļlapu veidošanās process, kas seko pēc drostalošanās.

Latviski -gastrulācija

178.gated ion channel

Specifisks jonu kanāls, kurš atveroties vai aizveroties maina jonu plūsmu caur membrānu un regulē membrānas potenciālu

Latviski -regulējams jonu kanāls

179.germ

Dzīvnieka vai cilvēka organisms attīstības stadijā no olšūnas apaugļošanās (partenogēnēzes gadījumā - no olas aktivācijas momenta) līdz dzimšanai - izsviešanai no olas apvalkiem vai dīgļa apvalkiem. Zīdītāju dīgļa attīstībā izšķir 2 periodus: 1) embrija periodu (cilvēkam tas ilgst līdz 8.attīstības nedēļai); 2) augļa periodu (cilvēkam tas sākas ar 9.attīstības nedēļu un ilgst līdz dzimšanai).

Latviski -dīgļis

180.glomerulus

Kapilāru veidojums mugurkaulnieku nierēs, no kura filtrējas pirmurīns; to aptver Boumena kapsula.

Latviski -glomeruls; kapilāru kamoliņš; Malpīģija kamoliņš

181.glucagon

Peptīdu hormons, kuru sekretē aizkuņģa dziedzerā endokrīnās šūnās, un kurš paaugstina glikozes līmeni asinīs; antagonists insulīnam.

Latviski -glukagons

182.glucocorticoid

Kortikosteroīdie hormoni, kurus sekretē virsnieru dziedzeru garoza, un kas regulē glikozes metabolismu un imūnsistēmu.

Latviski -glukokortikoīdi

183.glycocalyx

Ogļhidrātiem bagāts slānis vairuma eikariotu šūnu virspusē, ko veido galvenokārt lipoproteīni un proteoglikāni.

Latviski -glikokaliks

184.glycocalyx

Kopējs apzīmējums visiem polisaharīdu slāņiem, kas aptver mikroorganismu šūnas.

Latviski -glikokaliks

185.glycogen

Polisaharīds, kas veidojas no glikozes un tiek izmantots kā ātri mobilizējams enerģētiskais savienojums. Mugurkaulniekiem uzkrājas galvenokārt aknās un skeleta muskuļos. Sastopams arī raugā, dažās ūdenszālēs, sēnēs, kukurūzas graudos.

Latviski -glikogēns

186.glycolysis

Glikozes noārdīšana līdz pienskābei. Glikozes noārdīšanās līdz pienskābei notiek visās šūnās kā glikozes katabolisma sākumposms.

Latviski -glikolīze

187.Golgi apparatus

Eikariotu šūnu organella, kas veidota no cisternu un kanāliņu tīkla. Modificē un šķiro vielas, kuras saņem no ET.

Latviski -Goldži komplekss

188.gonadotropins

Hormoni, kas mugurkaulniekiem regulē dzimumdziedzeru (olnīcu un sēklinieku) darbību.

Tos sekretē hipofīzes priekšējā daiva un placenta.

189.Latviski -gonadotropīni

190.gonads

Dzimumdziedzeri - sēklinieki un olnīcas. Dziedzeri, kuros veidojas dzimumšūnas (gametas) un dzimumhormoni.

Latviski - gonādes

191.Haversian system

Kaula uzbūves mikroskopisku izmēru pamatvienība, kuru veido kaula pamatvielas un kaula šūnu cirkulāras plātnītes un kanāls ar asinsvadiem un nerviem.

Latviski -Haversa sistēma; osteons

192.helper T cell

Tīma atkarīgi limfocīti ar regulatoru funkciju, kuri piedalās organsima imunoloģiskajās reakcijās. Stimulē B limfocītus veidot antivielas un aktivē citotoksiskos T limfocītus.

Sinonīmi -TH

Latviski -T limfocīti; T palīgšūnas

193.hemoglobin

Sarkans, dzelzs jonus saturošs asins un hemolimfas pigments; salikts proteīns, kas atgriezeniski piesaista skābekli.

Latviski -hemoglobīns

194.hemolymph

Bezkrāsains vai zaļš šķidrums, kas cirkulē pa asinsvadiem un starpšūnu telpu dzīvnieku organismos ar vaļēju asinsrites sistēmu.

Latviski -hemolimfa

195.heterochromatin

Blīvi savīts DNS un kodola proteīnu komplekss. Tajā nevar notikt transkripcija.

Latviski -heterohromatīns

196.histamine

Bioloģiskais amīns, nervu sistēmas mediators, hormons. Mugurkaulniekiem to sekretē īpaši neironi galvas smadzenēs, saistaudu tuklās šūnās un bazofīlie leukocīti. Histamīns piedalās gludās muskulatūras tonusa un kuņģa sulas izdalīšanas regulācijā.

Latviski -histamīns

197.histones

Proteīni, kuri satur daudz pozitīvi lādētu aminoskābju atlikumu un saistās pie negatīvi lādētajām DNS fosfātgrupām, nodrošinot DNS pavedienu pakojumu hromatīnā.

Latviski -histoni

198.HIV

AIDS izraisītājs vīruss. HIV ir retrovīruss, tā genomu veido RNS, un tas vairojas ar apgrieztās transkripcijas palīdzību.

Sinonīmi -human immunodeficiency virus

Latviski -cilvēka imūndeficīta vīruss; HIV

199.holoblastic cleavage

Tādas zigotas drostalošanās veids, kurai ir mazs (zivij) vai neliels (vardei) dzeltenuma daudzums; drostalošanās rievās iet cauri visai zigotai.

Latviski -holoblastiskā drostalošanās; pilnīgā drostalošanās

200.homologous chromosomes

Sugas strukturāli un morfoloģiski vienādās hromosomas, kuras satur vienu un to pašu pazīmju gēnus atbilstošos hromosomu lokusus.

Latviski -homoloģiskās hromosomas

201.homologous structures

Atšķirīgu sugu līdzīgi veidojumi, kam vienāda izcelsme.

Latviski -homoloģiski veidojumi

202.homology

Pazīmju līdzība, kuras cēlonis ir izcelšanās no kopīgiem priekštečiem.

Latviski -homoloģija

203.hormone

Viens no ķīmisko signālu veidiem, kurus ģenerē specializētas daudzšūnu organisma šūnas; hormoni pārvietojas organisma šķidrā vidē un koordinē organisma funkcijas, saistoties ar zināmiem šūnu receptoriem, tajās inducējot regulatoru reakciju kaskādi. Sk. arī fitohormoni

Latviski -hormoni

204.human immunodeficiency virus

AIDS izraisītājs vīruss. HIV ir retrovīruss, tā genomu veido RNS, un tas vairojas ar apgrieztās transkripcijas palīdzību.

Sinonīmi -HIV

Latviski -cilvēka imūndeficīta vīruss; HIV

205.humoral immunity

Imūnreakcija, kuru nodrošina B limfocītu sintezētās un organisma iekšējos šķidrums cirkulējošās antivielas.

Latviski -humorālā imunitāte

206.hyperpolarization

Process, kad elektriskais potenciāls iekšpus plazmatiskās membrānas kļūst negatīvāks, bet ārpus tās - pozitīvāks.

Latviski -hiperpolarizācija

207.hypertonic solution

Šķīdums, kurā ir relatīvi augstāka izšķīdušo vielu koncentrācija.

Latviski -hipertonisks šķīdums

208.hypothalamus

Mugurkaulnieku starpsmadzeņu ventrālā daļa. Augstākais veģetatīvo funkciju regulācijas centrs. Nervu un endokrīnās sistēmas koordinācijas centrs. Vieta, kur sintezējas hipofīzes mugurējās daivas hormoni (vazopresīns un oksitocīns).

Latviski -hipotalāms; hipotalāmuss

209.hypotonic solution

Šķīdums, kurā ir relatīvi zemāka izšķīdušo vielu koncentrācija.

Latviski -hipotonisks šķīdums

210.Ig

Proteīnu klase - antivielas.

Sinonīmi -immunoglobulīni

Latviski -imunoglobulīni

211.immunoglobulin

Proteīnu klase - antivielas.

Sinonīmi -Ig

Latviski -imunoglobulīni

212.in vitro fertilization

Olšūnas apaugļošana ārpus organisma un tai sekojoša agrīno embrionālo audu implantācija mātes dzemdes gļotādā.

Latviski -in vitro apaugļošana

213.induction

Embrionālu šūnu grupas spēja ietekmēt citas, blakus esošas šūnu grupas attīstību.

Latviski - indukcija

214.infection

Izraisītāja organisma kontakts, iekļūšana, nostiprināšanās un vairošanās saimnieka organismā, tādējādi izraisot slimīgu (nenormālu, patoloģisku) saimnieka organisma reakciju.

Latviski -infekcija

215.inflammatory response

Nespecifiska vietēja aizsargreakcija audos sakarā ar infekcijas un kādu citu agresīvu faktoru izraisītu šūnu bojājumu.

Latviski -iekaisuma reakcija

216.. inositol trisphosphate

Sekundārais mesendžers (signālsavienojums), kurš darbojas kā starpnieks starp dažiem nesteroīdas dabas hormoniem un trešējo mesendžeru - citoplazmatiskās Ca⁺ jonu koncentrācijas paaugstināšanos.

Sinonīmi - IP3

Latviski -inozitoltrifosfāts; inozītrifosfāts; IF3; IP3

217.interferons

Citokīnu (šūnu informatīvās mijiedarbības vielu) grupa; piem., ar vīrusu inficētu šūnu producētu interferonu regulatorais efekts izpaužas kā citu šūnu pretestības pret infekciju paaugstināšanās.

Latviski -interferoni

218.interleukin-1

Olbaltumviela - citokīns, ko izdala makrofāgi pēc tam, kad tie „apēduši” patogēnu organismu vai svešu molekulu un saistījušies ar T palīgšūnu. Interleikīns-1 stimulē T šūnu augšanu, izraisa ķermeņa temperatūras paaugstināšanos.

Latviski -interleikīns-1

219.interleukin-2

Citokīns, ko izdala aktivētas T šūnas; sekmē T palīgšūnu strauju dalīšanos.

Latviski -interleikīns-2

220.intermediate filament

Citoskeleta daļa, kuru veido pavedieni, kas resnāki par mikrofilamentiem, bet tievāki par mikrocaurulītēm. Dod šūnai mehānisko izturību un sasaista blakus šūnas.

Latviski -starpfilamenti

221.interphase

Šūnas cikla daļa, kurā nenotiek dalīšanās. Tās laikā šūnās notiek aktīva DNS, RNS un proteīnu sintēze, organellu un hromosomu daudzuma dubultošanās. Aizņem 90% no šūnas cikla kopējā laika.

Latviski -interfāze

222.interstitial cells

Šūnas mugurkaulnieku sēklinieku sēklas kanāliņu sienas audos, kuras sekretē testosteronu un citus androgēnus (vīrišķos dzimumhormonus).

Latviski -intersticiālās šūnas

223.interstitial fluid

Daudzšūnu organisma iekšējās vides šķidrums starp šūnām.

Latviski -šūnstarpu šķidrums; audu šķidrums

224.IP3

Sekundārais mesendžers (signālsavienojums), kurš darbojas kā starpnieks starp dažiem nesteroidās dabas hormoniem un trešējo mesendžeru - citoplazmatiskās Ca⁺ jonu koncentrācijas paaugstināšanos.

Sinonīmi - inositol trisphosphate

Latviski - inozitoltrifosfāts; inozītrifosfāts; IF3; IP3

225.IPSP

Neirona postsinaptiskās membrānas hiperpolarizācija, ko izraisījusi kavētājmediatora izdalīšanās no presinaptiskās šūnas.

Sinonīmi -inhibitory postsynaptic potential

Latviski -kavējošais postsinaptiskais potenciāls

226.isogamy

Apaugļošanās, kurā saplūst divas ārēji neatšķiramas gametas.

Latviski -izogāmija

227.JGA

Specializētu audu sakopojums asinsvada (afērentās arteriolas) sienā, pa kuru asinis pieplūst nieru kamoliņam; JGA šūnas producē asinsspiedienu paaugstinošas vielas angiotenzīna aktivējošu fermentu - renīnu.

Sinonīmi juxtaglomerular apparatus

Latviski - jukstaglomerulārais aparāts; JGA

228.juvenile hormone

Posmkāju hormons, ko sekretē papildķermeņi; uztur kūniņu stadijai raksturīgās pazīmes.

229.Sinonīmi -JH

230.Latviski -juvenilais hormons; JH

231.juxtaglomerular apparatus

Specializētu audu sakopojums asinsvada (afērentās arteriolas) sienā, pa kuru asinis pieplūst nieru kamoliņam; JGA šūnas producē asinsspiedienu paaugstinošas vielas angiotenzīna aktivējošu fermentu - renīnu.

Sinonīmi -JGA

Latviski -jukstaglomerulārais aparāts; JGA

232.karyogamy

Centrālais apaugļošanās moments, kad notiek dzimumšūnu kodolu saplūšana.

Latviski -kariogāmija

233.karyotype

Sugai raksturīgais hromosomu komplekta īpašību (skaita, morfoloģijas,krāsošanās īpatnību) kopums.

Latviski -kariotips

234.kinetochores

Olbaltumvielu disks hromosomas centromēras rajonā. Mitozes un mejozes laikā pievieno dalīšanās vārpstas mikrocaurulītes.

Latviski -kinetohors

235.leucocyte

Baltais asins ķermenītis (šūna). Tam ir svarīga loma imūnreakcijās, pateicoties spējai fagocitēt vai veidot antivielas.

Sinonīmi - leukocyte

Latviski -leikocīts

236.loop of Henle

Izlocīts nieru kanālītis, kuram izšķir lejupejošo un augšupejošo daļu; šādās nefronu cilpās norisinās ūdens un sāļu atpakaļuzsūkšana.

Latviski - Henles cilpa

237.lungs

Ārējās elpošanas orgāns; ķermeņa dobums, kuru veido daudzi sīki pūslīši (alveolas). Caur elpvadiem (bronhiem, traheju) notiek alveolu ventilācija, bet caur alveolu sienām un tai pieguļošo kapilāru sienām - gāzu apmaiņa starp ārējo gaisu un asinīm.

Latviski -plaušas

238.lymph

Bezkrāsains šķidrums, kas veidojas no audu šķidruma mugurkaulnieku limfātiskajā sistēmā.

Latviski -limfa

239.lymphatic system

Limfvadu un limfmezglu kopums organismā, kas veido papildu saikni starp audu šķidrumu un venozajām asinīm, nodrošina audu šūnstarpu telpas attīrīšanu, kā arī tās tilpuma regulāciju.

Latviski -limfātiskā sistēma

240.lymphocyte

Leikocītu paveids; daļa no tiem pilnībā nobriest kaulu smadzenēs (t.s. B-limfocīti), daļa - jau esot cirkulējošās asinīs aizkrūts dziedzerā (tīmusa) hormonu ietekmē (t.s. T-limfocīti).

Latviski -limfocīts

241. lysogenic cycle

Vīrusa replikācijas cikls, kurā vīrusa genoms profāga veidā kļūst par baktērijas hromosomas sastāvdaļu.

Latviski - lizogēnais cikls

242. lysosome

Ar vienu membrānu klāta organella, kurā hidrolītiskie fermenti sadala barības vielas un bojātās šūnas struktūras.

Latviski - lizosoma

243. lysozyme

Sviedros, asinīs, asarās, siekalās un citos bioloģiskos šķidrums esošs ferments, kas katalizē baktēriju šūnāpvalku sašķelšanu. Uzskatāms par nespecifiskās imūnsistēmas sastāvdaļu, kas traucē baktēriju augšanu un vairošanos uz dzīvnieku ādas un gļotādas.

Latviski - lizocīms

244. lytic cycle

Vīrusa replikācijas cikls, kurā veidojas jauni vīrusi, bet saimniekšūna tiek lizēta un iet bojā.

Latviski - lītiskais cikls

245. M phase

Šūnas cikla daļa - mitoze. Fāze, kurā notiek hromosomu un šūnas pārdalīšanās.

Latviski - M fāze

246. M-phase promoting factor

Proteīnu komplekss, kurš nepieciešams, lai šūna pārietu no vēlās interfāzes uz mitozī; aktīvo formu veido ciklīns un ciklīnatarīgā proteīnkināze (cdc2).

Sinonīmi - MPF

Latviski - M fāzi veicinošais faktors; MPF

247. macrophage

Šūna, kas ar amēbveida kustībām pārvietojas starp audu šķiedrām un fagocitē, ieviek savā citoplazmā baktērijas un atmirušās šūnas.

Latviski - makrofāgs

248. major histocompatibility complex

Šūnas virsmas antigēni, kuri ir īpašas MHC-gēnu kopas produkti; organismam sveši MHC antigēni izraisa imūnkompetentu šūnu aktivitātes reakciju, kuras bioloģiskā nozīme ir svešo audu (šūnu) atgrūšana (nonāvēšana).

Sinonīmi - MHC

Latviski - galvenais audu saderības komplekss

249. Malpighian tubule

Kukaiņu izvadorgāni, kas atbrīvo hemolimfu no slāpekli saturošajām atkritumvielām un piedalās osmoregulācijā.

Latviski - Malpīģijvadi

250. mechanoreceptor

Jušanas neirons, kura adekvāts kairinātājs ir receptorās membrānas deformācija; mehanoreceptori nodrošina spiediena, pieskāriena, iestiepuma, skaņas un citu līdzīga rakstura mehānisku signālu uztveri.

Latviski - mehanoreceptors

251. medium (media)

Substrāts mikroorganismu, šūnu un audu audzēšanai laboratorijā.

Latviski - barotne

252. medulla oblongata

Mugurkaulnieku galvas smadzeņu viszemāk novietotā daļa; kontrolē organisma autonomās, homeostazējošās funkcijas, piemēram, sirdsdarbību, asinsriti, elpošanu, gremošanu.

Latviski - iegarenās smadzenes

253. meiosis

Šūnu kodolu divpakāpju dalīšanās, kuras rezultātā divreiz samazinās hromosomu skaits. Tās rezultātā dzīvniekiem izveidojas gametas, bet augiem - sporas.

Latviski - mejoze; reduktīvā dalīšanās

254. membrane potential

Elektriskā potenciāla starpība starp citoplazmu un šūnu apņemšo šķidrumu. To rada dažādu jonu atšķirīgas koncentrācijas starp citoplazmu un šūnas ārpusi. Tas ietekmē visu lādēto daļiņu vai molekulu transportu cauri membrānai.

Parasti zīdītāju šūnas plazmatiskās membrānas potenciāls ir -60 mV (iekšpuse negatīva attiecībā pret ārpusi).

Latviski - membrānas potenciāls

255. memory cell

Ilgdzīvojošu limfocītu klons, kas tiek atkārtots primārās imūnatbildes laikā; šie limfocīti saglabājas limfmezglos un aktivējas, ja organismā atkārtoti nokļūst tas pats antigēns, kurš izraisīja šī klona pavairošanu. Aktivētās atmiņas šūnas pastiprina un paātrina sekundāro imūnatbildi.

Latviski - atmiņas šūnas

256. meroblastic cleavage

Embrionālās attīstības veids olšūnām ar lielu dzeltenuma daudzumu, piemēram, putnu olšūnām.

Latviski - meroblastiskā drostalošanās; daļējā drostalošanās

257. mesoderm

Vidējā no primārajām dīģļlapām, kas attīstās par notohordu un ir aizsākums celomam, muskuļiem, skeletam, dzimumdziedzeriem, nierēm un lielākajai daļai asinsrites orgānu.

Latviski - mezoderma

258. metanephridium

Posmtārpiem raksturīgs izvadsistēmas tips ar iekšējo atveri - nefrostomu, kas savāc ķermeņa šķidrumu, un ārējo atveri - nefroporu.

Latviski - metanefrīdijs

259. metaphase

Mitozes vai mejozes fāze, kurā mikrocaurulītes aizbīda hromosomas uz šūnas ekvatoriālo plakni.

Latviski - metafāze

260. metastasis

Vēža šūnu izplatīšanās ārpus tā rašanās vietas.
Latviski metastāze

261.MHC

Šūnas virsmas antigēni, kuri ir īpašas MHC-gēnu kopas produkti; organismam svešMHC antigēni izraisa imūnkompetentu šūnu aktivitātes reakciju, kuras bioloģiskā nozīme ir svešo audu (šūnu) atgrūšana (nonāvēšana).

262.Sinonīmi major histocompatibility complex
Latviski galvenais audu saderības komplekss

263.microfilament

Citoskeleta sastāvdaļa, kuru veido aktīna pavedieni. Saistoties ar miozīnu, mikrofilaments nodrošina vielu pārvietošanos un pavedienu kontrakcijas.
Sinonīmi
Latviski - mikrofilaments

264.microtubule

Citoskeleta sastāvdaļa, kuru veido tubulīna dimēri. Nodrošina vielu pārvietošanos šūnā, veido skropstiņas un vicas.
Sinonīmi
Latviski mikrocaurulīte

265.microvilli

Sīki epitēlija šūnu izaugumi, kas vērsti uz zarnas dobuma pusi un ievērojami palielina zarnas sienas virsmas laukumu.
Latviski - mikrobārkstiņas

266.middle lamella

No pektīniem, proteoglikāniem u.c. vielām veidots amorfs slānis starp augu šūnu primārajām sienām.
Latviski - vidus plātnīte

267.mineralocorticoids

268.Virsnieru garozas hormoni (kortikoīdi), kas piedalās organisma ūdens un sāļu
269.homeostāzes nodrošināšanā.
270.Latviski - mineralokortikoīdi

271.mitochondrial matrix

Mitohondriju iekšējā daļa, kuru ierobežo iekšējā membrāna.
Latviski - mitohondriju matrikss

272.mitochondrion (mitochondria)

Eikariotu šūnām raksturīga organella, kurā notiek šūnu elpošana - Krebsa cikls, elektronu transports, oksidatīvā fosforilēšana.
Latviski - mitohondrijs

273.mitosis

Kodola dalīšanās process, kas raksturīgs eikariotu somatiskajām šūnām. Mitozes rezultātā izveidojas divi meitkodoli, kas katrs saņēmis tādu pašu hromosomu skaitu, kāds bijis mātkodolā.

Latviski - mitoze

274.monoclonal antibody

Nobriedušu B-limfocītu (plazmocītu), kuri radušies no vienas priekšteča šūnas, producētas antivielas, atbilstošas vienai noteiktai antigēna determinantei.
Latviski - monoklonālās antivielas

275.morphogen

Vielā, piemēram, bikoīdais proteīns, kuras koncentrācijas gradients dīgļa attīstības laikā nosaka dīgļa polarizāciju un regulē telpiski dažādās vietās lokalizēto šūnu augšanu, dalīšanos un specializāciju.
Latviski - morfogēns

276.morphogenesis

Organismu formas veidošanās ontogēneses laikā.
Latviski - morfoģenēze

277.motor neuron

Nervu šūna, kas pārvada signālus no galvas vai muguras smadzenēm uz skeleta muskuļiem.
Latviski - motoneirons; kustību neirons

278.MPF

Proteīnu komplekss, kurš nepieciešams, lai šūna pārietu no vēlās interfāzes uz mitozi; aktīvo formu veido ciklīns un ciklīnatkarīgā proteīnkināze (cdc2).
Sinonīmi - M-phase promoting factor
Latviski - M fāzi veicinošais faktors; MPF

279.myelin sheath

Īpatnēju neirolģijas šūnu (t.s. Švāna šūnu) veidots apvalks nervu šķiedrām, pa kurām līdz ar to notiek strauja (pat līdz 120 m/s) un „lēcienuveida" (saltatoriska) impulsu pārvade.
Latviski - mielīna apvalks

280.myofibril

Pavedieni muskuļu šķiedrās, kas kūtīšu veidā novietoti šķiedras garenvirzienā; sastāv no divējādiem sīkākām pavedieniem (protofibrillām). Tievās protofibrillas sastāv no aktīna un vairāku regulatoro olbaltumvielu molekulām, resnās - no miozīna molekulām.
Latviski - miofibrillas

281.myoglobin

Skābekli piesaistošs proteīns muskuļu šūnās.
Sinonīmi
Latviski - mioglobīns

282.myosin

Viena no muskuļu šūnu olbaltumvielām, kas nodrošina saraušanos.
Latviski - miozīns

283.nephron

Mugurkaulnieku nieru morfofunkcionālā pamatstruktūra.
Latviski - nefrons

284.neural crest

Šūnu sakopojums vietā, kur nervu caurulīte izliecas no ektodermas; šīs šūnas migrē pa embrija ķermeni un ir aizsākums ādas pigmenta šūnām, žokļu kauliem, zobiem, virsnierēm un daļai nervu sistēmas.

Latviski - neirālā plātnīte

285.neuron

Nervu šūna; tās pamatfunkcijas ir: informatīvu signālu uztvere (receptija); specifiska kā īslaicīga, tā noturīga (atmiņas tipa) reakcija uz šiem signāliem; neurosekrecija.

Latviski - neirons

286.neurosecretory cells

Neironi, kuri sekretē regulatorvielas (hormonus) šūnstarpu šķidrumā vai asinīs.

Sinonīmi

Latviski - neurosekretorās šūnas

287.neurotransmitter

Viela, kura izdalās no nervu šūnas sekretorā nervgala sinapsē, difūzijas ceļā šķērso sinapses spraugu un saistās ar specifiskajiem receptoriem postsinaptiskajā membrānā.

Latviski - neiromediators

288.nodes of Ranvier

Pārtraukumi nervu šķiedras mielīna apvalkā starp blakus esošajām glijas šūnām; šajās „atkailinātajās” vietās nervu šķiedras membrānā ir daudz potenciāl-atkarīgo jonu kanālu.

289.Latviski - Ranvjē iežmaugas

290.nuclear envelope

Divas apvalka membrānas, kas atdala kodolu no citoplazmas. Vielu apmaiņu ar citoplazmu nodrošina poras.

Latviski - kodola apvalks

291.nuclease

Jebkurš ferments, kas šķeļ saites starp nukleīnskābju nukleotīdiem.

Latviski - nukleāze

292.nucleoid

Superspiralizēta DNS dubultspirāle, kas saistīta ar Olbaltumvielu molekulām, līdzīgi ka eikariotu nukleosomās.

Latviski - nukleoīds

293.nucleoid region

294.Rajons prokariotu šūnā, kurā sakoncentrēta DNS.

295.Latviski - nukleoīdais rajons

296.nucleolus (nucleoli)

Kodola sastāvdaļa, kuru veido vairāku hromosomu rajoni. Ribosomu veidošanās vieta kodolā.

Latviski – kodoliņš

297.nucleoplasm

Kodola šķidrā fāze.

Latviski - nukleoplazma

298.nucleoside

Organiska molekula, kuru veido ar slāpekļa bāzi (purīna vai pirimidīna) ķīmiski saistīta pentoze (riboze vai dezoksiriboze); nukleotīds, kuram trūkst fosforskābes atlikuma.

Latviski - nukleozīds

299.nucleosome

Eikariotu šūnas kodolā: DNS pakošanas (vai hromatīna pavediena) pamatvienība - uz 8 histonu (4 dažādu veidu: H2A, H2B, H3, H4) molekulu veidota „serdeņa” uztīts aptuveni 150 - 200 bp garš DNS posms (aptuveni 1.5 vijumi).

300.Latviski - nukleosoma

301.nucleotide

Nukleīnskābes monomērs, kas sastāv no savstarpēji kovalenti saistīta nukleozīda (slāpekļa bāze + pentoze) un fosforskābes atlikuma.

Latviski - nukleotīds

302.nucleus

Atoma centrālā daļa, kas satur protonus un neitronus.

Latviski – kodols

303.nucleus

Neitronu klāsteris.

Latviski - kodols

304.nucleus

Eikariotu šūnu organella, kas satur hromosomas.

Latviski - kodols

305.oesophagus

Gremošanas kanāla daļa, kas savieno rīkles - mutes daļu ar kuņģi.

Sinonīmi - esophagus

Latviski - barības vads

306.oncogene

Vīrusos vai šūnu genomā atrodams gēns, kas var sekmēt normālas šūnas pārvēršanos par audzēja šūnu.

Latviski - onkogēns

307.ontogeny

Organisma individuālā attīstība no zigotas līdz dabiskajai nāvei. Ontoģenēzē realizējas organisma iedzimtā informācija konkrētos vides apstākļos.

Latviski – ontoģenēze

308.oocyte

Dzīvnieka sievišķā dzimumšūna augšanas un attīstības stadijā līdz ovulācijai.

Latviski - oocīts

309.oogamy

Dzimumvairošanās, kad vīrišķās un sievišķās gametas morfoloģiski atšķiras; oogāmijas gaitā sīks kustīgs spermatozoīds apaugļo lielu nekustīgu olšūnu.

Latviski - oogāmija

310.oogenesis

Process, kurā oogonijos, sēklotnē vai olnīcā veidojas sievišķās gametas - olšūnas.
Latviski - oogenēze

311.organ of Corti
Mugurkaulnieku skaņas uztveres orgāns; tas atrodas iekšējās auss gliemezī un satur mehanoreceptorus - t.s. matainās šūnas.
Latviski - Kortija orgāns

312.osmosis
Ūdens sūkšanās cauri puscaurlaidīgai membrānai.
Latviski – osmoze

313.osmotic pressure
Spiediens, kas jāpieliek, lai pārtrauktu šķīdinātāja plūsmu cauri puscaurlaidīgai membrānai lielākas koncentrācijas virzienā.
Latviski - osmotiskais spiediens

314.ovarian cycle
Periodiski un secīgi atkārtotās norises (folikula nobriešanas fāze, ovulācija, dzeltenuma ķermeņa fāze) zīdītāju olnīcās.
Latviski - ovariālais cikls

315.ovary
Dzīvnieku sievišķais dzimumdziedzeris, kurā attīstās sievišķās gametas (olšūnas) un, kurš producē sievišķos dzimumhormonus.
Latviski – olnīca

316.ovary
Augiem: paplašinātā auglenīcas daļa, kurā attīstās viens vai vairāki sēklaizmetņi.
Latviski - sēklotne

317.oviduct
Neliels kanāls, kas savieno olnīcu ar dzemdi (mugurkaulniekiem) vai maksti (bezmugurkaulniekiem).
Latviski - olvads

318.ovulation

319.Olšūnas izdalīšanās no olnīcas. Cilvēkam katrā menstruālā ciklā plīst viens folikuls un atbrīvojas viena olšūna.

320.Latviski – ovulācija

321.ovum
Sievišķā gameta - haploidāla neapauglota sievišķā dzimumšūna, kas parasti ir salīdzinoši liela un nekustīga.
Latviski - olšūna

322.P site
Ribosomas aktīvais centrs, kurā translācijas procesa laikā atrodas tRNS ar piesaistītu augoša (jaunsintezējama) polipeptīda (proteīna) ķēdi.
Latviski
P centrs; peptidil-tRNS centrs

323.pacemaker

Atipisku šūnu sakopojums miokardā, kas nosaka sirdsdarbības ritmu.
Latviski - ritma devējs

324.pachytene
Mejozes pirmās dalīšanās profāzes etaps, kurā homologiskās hromosomas savienojušās, veidojot bivalentus. Iespējamas DNS rekombinācijas.
Latviski - pahitēna

325.parasite
Dzīvnieks, kas pārtiek no barības vielām citu dzīvu organismu ķermenī vai uz tā.
Latviski - parazīts

326.parasitism
Attiecības, kad viens organisms (parazīts) dzīvo uz otra organisma – saimnieka (ektoparazītisms), vai otrā organismā (endoparazītisms) un barojas no tā. Saimnieks netiek iznīcināts.
Latviski - parazītisms

327.parasympathetic division
Autonomās (veģetatīvās) nervu sistēmas viena daļa, kuras regulatorie efekti veicina organisma enerģētisko resursu papildināšanos un taupīgu izmantošanu.
Latviski - parasimpatiskā nervu sistēma

328.parathyroid glands
Iekšējās sekrēcijas dziedzeri, kas novietoti vairogdziedzera virspusējos audos; sekretē paratireoīdo hormonu, kas piedalās kalcija uzsūkšanas, uzkrāšanas un izvadīšanas no organisma regulācijā.
Latviski - epitēlijķermenīši

329.parthenogenesis
Vairošanās veids, kad dīgļis attīstās no neapaugļotas olšūnas.
Latviski - partenogēze

330.partial pressure
Gāzu maisījumos: daļa no kopējā spiediena, ko rada viena no gāzēm; vienas noteiktas gāzes koncentrācija.
Latviski - parciālais spiediens; parciāls spiediens

331.passive immunity
Imūnā atbilde, kuru nodrošina organismā ievadītas specifiskas antivielas.
Latviski - pasīvā imunitāte

332.passive transport
Vielu difūzija to koncentrācijas gradienta virzienā cauri bioloģiskai membrānai. Pasīvais transports notiek bez enerģijas patēriņa.
Latviski - pasīvais transports

333.pattern formation
Šūnu kārtotāšanās specifiskās trīsdimensiju struktūrās, dzīvībai svarīgo un specifisko daļu veidošana attīstības gaitā.
Latviski - formas veidošana

334.perception

Maņu rgānu uztvertās informācijas interpretācija smadzenēs.

Latviski – percepcija

335.peripheral nervous system

Aferentie (jušanas) un eferentie (kustību un veģetatīvie) neironi, kas veido sakaru kanālus starp centrālo nervu sistēmu un audiem; arī neironu sakojumi un tīklojumi dažādos orgānos, piem., kuņģa-zarnu traktā, sirdī u.c.

Latviski - perifērā nervu sistēma

336.peristalsis

Zarnu sienas muskulatūras kontrakciju ritmiski viļņi, kas bīda zarnas saturu anālās atveres virzienā.

Latviski – peristaltika

337.peroxisome

Organella, kuras fermenti transportē ūdeņradi no substrāta uz dažādiem skābekļa savienojumiem, veido un sadala ūdeņraža peroksīdu.

Latviski -peroksisoma

338.PG

Modificētu nepiesātināto taukskābju grupa; PG sekretē praktiski visi audi. Prostaglandīniem organismā ir signālu pārnesšanas un regulatora funkcija. Agrāk uzskatīja, ka PG ir specifisks priekšdziedzera (prostata) produkts.

Sinonīmi - prostaglandīn

Latviski - prostaglandīns; PG

339.phage

Vīruss, kas inficē baktērijas; saukts arī par bakteriofāgu.

Latviski - fāgs

340.phagocytosis

Endocitozes veids, kuru izmanto, lai uzņemtu lielas vielu daļiņas.

Latviski - fagocitoze

341.pharynx

Kanāls, kas savieno mutes dobumu ar elpošanas un/vai gremošanas kanālu.

Latviski - rīkle

342.pheromone (pheromones)

343.Ķīmiski signāli, ar kuru starpniecību notiek informatīva mijiedarbība starp dzīvniekiem; tie spēj būtiski ietekmēt specifisko feromona signālu uztverošā organisma psihofizioloģiskās un uzvedības reakcijas.

344.Latviski - feromoni

345.pilus (pili)

Baktēriju virsmas doba pavedienveida struktūra, kas kalpo starpšūnu kontaktu veidošanai, piemēram, konjugācijā.

Latviski - Pilas, vicas

346.pineal gland

Neliels iekšējās sekrēcijas dziedzeris mugurkaulnieku starpsmadzeņu mugurējā virsmā; sekretē hormonu

melatonīnu, kurš regulē organisma funkciju sezonālo un diennakts periodiku.

Latviski - epifīze; čiekurveida dziedzeris

347.pinocytosis

Endocitozes veids, kurā šūna mazu pilienu veidā uzņem ārpusšūnas šķidrumu ar tajā izšķīdušajām vielām.

Latviski - pinocitoze

348.pituitary gland

Iekšējās sekrēcijas dziedzeris hipotalāma pamatnē; mugurējā daiva (neiroepifīze) uzkrāj un izdala asinīs hipotalāma producētos hormonus - vazopresīnu un oksitocīnu; priekšējā daiva (adenohipofīze) producē un sekretē hormonus, kas regulē vairāku perifēro iekšējās sekrēcijas dziedzeru (piem., vairogdziedzera, virsnieru garozas, dzimumdziedzera) darbību.

Latviski - hipofīze

349.PK

Ferments, kurš regulē citu proteīnu funkcionālo aktivitāti, tiem piesaistot fosfātu grupu (fosforilējot). Šūnā darbojas daudz dažādas PK.

Sinonīmi - protein kināze

Latviski - proteīnkināze; PK

350.placenta

Dzemdē gļotādas veidots orgāns, kas kalpo kā robežvirsmas starp mātes un augļa asinsrites sistēmām.

Latviski - placenta

351.plasma

Šūnstarpu viela, kurā atrodas asins šūnas.

Latviski – plazma

352.plasma cell

Sekretējošs B-limfocīts.

Latviski - plazmas šūna

353.plasma membrane

Dzīvas šūnas ārējā membrāna, kas norobežo šūnu no ārējās vides un nodrošina vielu selektīvu transportu. Augu šūnām plazmatiskā membrāna (plazmalemma) atrodas zem šūnapvalka.

Latviski - plazmatiskā membrāna

354.plasmid

Mazs DNS gredzens, kas nes īpašus, baktērijas hromosomai neraksturīgus gēnus. Plazmīdu gēni bieži palīdz baktērijai pielāgoties nelabvēlīgiem vides apstākļiem.

Latviski - plazmīda

355.plasmogamy

Viens no singāmijas etapiem, kurā saplūst divu indivīdu šūnu citoplazmas.

Latviski - plazmogāmija

356.plasmolysis

Citoplazmas atrašanās no šūnapvalka, šūnai zaudējot ūdeni pēc tās ievietošanas hipertonskā šķīdumā.

Latviski - plazmolīze

357.platelet

Šīkas bezkodola asins šūnas, kurām ir būtiska nozīme asins sarecēšanas norisēs.

Latviski - asins plātņītes; trombocīti

358.pluripotent stem cells

Šūnas kaulu smadzenēs, kuras ir pirmsākums jebkura tipa diferencētām asins šūnām.

Latviski - pluripotentas cilmes šūnas

359.polyribosome

Vairāku ribosomu grupa. Tās saistītas ar vienu un to pašu mRNS molekulu un veic aktīvu proteīnu sintēzi.

Latviski - poliribosoma; polisoma

360.postsynaptic membrane

Viena no divām membrānām, kuras norobežo sinaptisko spraugu; tā atrodas iepretim sekretorā nervgaļa membrānai un satur mediatora receptorus un mediatora noārdīšanu katalizējošus fermentus.

Latviski - postsinaptiskā membrāna

361.primary germ layers

Trīs vēlīnās gastrulas lapas (ektoderma, mezoderma un endoderma), no kurām attīstās visas dzīvnieka ķermeņa daļas.

Latviski - primārās dīgļlapas

362.prokaryotic cells

Plazmas membrānā ietvertas šūnas, kurām nav kodola un kurās parasti nav sastopamas citas organellas. Raksturīgas baktērijām, zilaļģēm.

Latviski - prokariotiskas šūnas

363.prophage

Fāga genoms, kas iekļauts baktērijas hromosomā.

Latviski - profāgs

364.prophase

Mitozes vai mejozes fāze, kurā kondensējas hromosomas, izzūd kodoliņš un sāk dalīties kodola apvalka membrānas.

Latviski - profāze

365.prostaglandin

Modificētu nepiesātināto taukskābju grupa; PG sekretē praktiski visi audi. Prostaglandīniem organismā ir signālu pārnesšanas un regulatora funkcija. Agrāk uzskatīja, ka PG ir specifisks priekšdziedzera (prostata) produkts.

Sinonīmi - PG

Latviski - prostaglandīns; PG

366.protein kinase

Ferments, kurš regulē citu proteīnu funkcionālo aktivitāti, tiem piesaistot fosfātu grupu (fosforilējot). Šūnā darbojas daudz dažādas PK.

Sinonīmi - PK

Latviski - proteīnkināze; PK

367.proteoglycans

Lielmolekulāras vielas, kas satur daudz (virs 95 %) heteropolisaharīdu sānu ķēžu, kuras kovalenti saistītas ar polipeptīdu virknes skeletu. Cukura daļu agrāk sauca par mukopolisaharīdiem, bet tagad - par glikozaminoglikāniem. Sastop ārpussūnas matricās.

Latviski - proteoglikāni

368.proto-oncogene

Normāls šūnas gēns, onkogēna priekštecis. Lai rastos vēža šūnu veidošanai nepieciešamās īpašības, protoonkogēna struktūrā jānotiek izmaiņām.

Latviski - protoonkogēns

369.proton pump

Aktīvā transporta mehānisms šūnas membrānā, kas, izmantojot ATP hidrolizēšanas enerģiju, transportē protonus no šūnas, radot membrānu potenciālu.

Latviski - protonu sūkņis

370.proton-motive force

Potenciālā enerģija, kas tiek glabāta elektroķīmiskā gradienta veidā; to rada H⁺ jonu sūkņēšana caur bioloģisko membrānu.

Latviski - protonu dzinējspēks

371.protoplasm

Šūnas iekšējā daļa, ko veido citoplazma un kodols.

Latviski - protoplazma

372.provirus

Saimniekšūnas genomā iekļauta vīrusa DNS.

Latviski - provīruss

373.pseudopodium (pseudopodia)

Amēbveidīgu šūnu izvīrztījumi, ar kuriem tās pārvietojas un barojas.

Latviski - pseidopodija

374.receptor potential

Atgriezeniskas graduālas membrānas potenciāla izmaiņas jušanas neirona membrānas uztverošajā apvidū.

Latviski - receptora potenciāls

375.reflex

Organisma atbildes reakcija uz kairinātāju, kura norisinās ar nervu sistēmas līdzdalību.

Latviski - reflekss

376.refractory period

Īss laika periods tūlīt pēc uzbudinājuma; šajā laikā nervu vai muskuļu šūnai ir pazemināta uzbudināmība.

Latviski - refraktārais periods

377.releasing hormone

Hormoni, kurus izdala hipotalāma sekretorās šūnas un, kuri stimulē adenohipofīzes sekretorās šūnas.

Latviski - liberīni; atbrīvotājhormoni

378.replication fork

DNS molekulu veidota Y veida struktūra replikācijas laikā, kurā notiek DNS sintēze.

Latviski - replikācijas dakša

379.repressible enzyme
Ferments, kura sintēzi inhibē noteikts(-i) metabolisma produkts (-i).

Latviski - represējams enzīms; represējams ferments

380.resting potential

Membrānas potenciāls (potenciālu starpība abpus šūnas ārējai membrānai), šūnai atrodoties fizioloģiskā miera stāvoklī.

Latviski - miera potenciāls

381.restriction enzyme

Nukleāze (DNS hidrolizējošs ferments), kura katalizē fosfodiesterāzes hidrolīzi (DNS pavediena pārraušanu) abos dpDNS pavedienos vietā ar noteiktu nukleotīdu secību. Aizsargā šūnas no svešas DNS iekļūšanas, kura tiek hidrolizēta. Pašas šūnas DNS no hidrolīzes tiek pasargātas ar modifikāciju palīdzību (metilēšanu).

382.Latviski - restrikcijas ferments

383.retina

Mugurkaulnieku acs iekšējais apvalks, kuru veido fotoreceptorās šūnas (nūjiņas un vāļītes) un neironi.

Latviski - tīklene

384.retinal

Vitamīna A aldehīds; gaismu absorbējošu vielu molekulu sastāvdaļa fotoreceptoru šūnās.

Latviski - retināls

385.retrovirus

RNS saturošs vīruss, kas vairojas, transkribējot savu RNS par DNS un iekļaujot šo DNS šūnas hromosomās. Retrovīrusi ir nozīmīga vēzi izraisošo vīrusu grupa.

Latviski - retrovīruss

386.reverse transcriptase

Vairākiem vīrusiem (retrovīrusiem) raksturīgs ferments - RNS atkarīgā DNS polimerāze, kura katalizē DNS pavediena sintēzi pēc RNS matricēs.

Sinonīmi - RT

Latviski - apgrieztā transkriptāze; revertāze; RT

387.rhodopsin

Redzes pigments, kas sastāv no retināla un opsīna. Kad rodopsīns absorbē gaismu, retināls izmaina savu konformāciju un atdalās no opsīna, pēc brīža tas atgūst sākotnējo formu.

Latviski - rodopsīns

388.ribosome

Šūnas organella, kura sastāv no ribosomālās RNS un proteīniem, tai ir divas subdivīzijas (lielā un mazā). Ribosomas realizē translācijas procesu jeb proteīnu biosintēzi pēc mRNS informācijas.

Latviski - ribosoma

389.ribozyme

Ribozīmi ir fermenti, kurus, atšķirībā no lielā vairuma fermentu, veido nevis proteīni, bet gan RNS; RNS ar katalizatora (katalītiskām) īpašībām.

Latviski - ribozīms

390.rod cell

Gaismu uztveroša šūna (fotoreceptors) mugurkaulnieku tīklenē, kura nodrošina krāslas un tumsas redzi.

Latviski - nūjiņa

391.rough ER

ET daļa, kurai ir pievienotas ribosomas.

Latviski - graudainais ET; granulārais ET

392.S phase

Šūnas cikla daļa, kurā norisinās DNS sintēze.

Latviski - S fāze

393.SA node

Sirds ritma noteicējšūnas, kuras atrodas labā priekškambara sienā.

Sinonīmi - sinoatrial node

Latviski - sinusatriālais mezgls; SA mezgls

394.saltatory conduction

Nervu impulsa strauja nedziestoša izplatīšanās pa mielinizētu nervu šķiedru, kura notiek lēcienveidīgi, t.i., jonu plūsmas un membrānas potenciāla impulsvērtības izmaiņas notiek tikai tajās nervu šķiedras vietās, kuras nesedz mielīna apvalks.

Latviski - lēcienveida vadītspēja

395.sarcomere

Miofibrillas segments, kuru norobežo Z līnijas (telofragmas).

Latviski - sarkomērs

396.sarcoplasmic reticulum

ET forma šķērsvītrotu muskuļu šūnās; uzkrāj Ca²⁺ jonus, kuru atbrīvošana izraisa muskuļu šķiedru saraušanos.

Latviski - sarkoplazmatiskais tīkls

397.Schwann cells

Balsta šūnas, kuras apņem neironu aksonus un veido izolējošo slāni - mielīna apvalku.

Latviski - Švāna šūnas

398.second messenger

Ķīmiskais signāls (neliela molekula), piemēram, kalcija jons, cikliskais AMP (cAMP), IP₃, kas tiek izdalīts vai izveidots citosolā kā atbilde uz signālu (hormonu) un pārnes šo informāciju no šūnas membrānas uz iekšējām struktūrām.

Latviski - sekundārais mesendžers

399.secondary immune response

Imūnā atbilde, kura veidojas, organismam atkārtoti sastopoties ar noteiktu antigēnu. Sekundārā imūnā atbilde ir straujāka un spēcīgāka nekā primārā imūnā atbilde.

Latviski - sekundārā imūnā atbilde

400.secretory granules

Eikariotu šūnu vezikulas, Goldži kompleksa atvasinājumi, kas veic sekretoro funkciju.

Latviski - sekretorās granulas

401.selective permeability

Bioloģisko membrānu īpatnība, ko raksturo dažāda caurlaidība dažādām vielām.

Latviski - selektīvā caurlaidība; puscaurlaidība

402.semen

Šķidrums, kas satur spermatozoīdus un sēklinieka izvadiņu, sēklinieka piedēkļa izvada un sēklas pūslīšu epitēlijšūnu, kā arī priekšdziedzeru sekrētu.

Sinonīmi

Latviski

sperma; sēklas šķidrums

403.semicircular canals

Trīs savstarpēji perpendikulāri novietoti pusloka kanāli iekšējā ausī. Receptorās šūnas, kuras atrodas šajos pusloka kanālos, signalizē par ķermeņa novietojumu gravitācijas laukā un pārvietošanos.

Latviski - pusloka kanāli

404.semilunar valve

Sirds vārstuļi uz robežas starp kreiso kambari un aortu un starp labo kambari un plaušu artēriju; diastoles laikā tie noslēdz asins atceci atpakaļ sirdī.

405.Latviski - pusemēness vārstuļi

406.seminiferous tubules

Sēklinieka līkumainie kanāliņi, kuros attīstās spermatozoīdi.

Latviski - sēklas kanāliņi

407.senescence

Dzīvīem organismiem un šūnām raksturīgs strukturālu un bioķīmisku pārmaiņu komplekss, kā rezultātā apstājas dzīvības procesi.

Latviski - novecošana

408.sensation

409.Subjektīvs apkārtējās pasaules atspoguļojums smadzenēs, kuru izraisa ārējās vai iekšējās vides kairinātāja iedarbība uz receptoriem.

410.Latviski - sajūta

411.sensory neuron

Nervu šūna, kura uztver iekšējās vai ārējās vides kairinātāju un pārvada šo informāciju centrālajai nervu sistēmai.

Latviski - sensorais neirons; jušanas neirons

412.sex chromosomes

Dažāda dzimuma pārstāvjiem atšķirīgās hromosomas.

Latviski - dzimumhromosomas

413.signal-transduction pathway

Mehānisms, kas izraisa šūnas atbildes reakciju uz ārējās vides mehānisku vai ķīmisku kairinājumu.

Latviski - signāla vadīšanas ceļš

414.sinoatrial node

Sirds ritma noteicējšūnas, kuras atrodas labā priekškambara sienā.

Sinonīmi - SA node

Latviski - sinusatriālais mezgls; SA mezgls

415.sister chromatids

Vienas hromosomas divas homologiskas hromatīdas (replīcētās formas), kuras savieno centromēra.

Latviski - māshromatīdas

416.skeletal muscle

Šķērsvītrotie muskuļi, kuri nodrošina ķermeņa pozu un kustības.

Latviski - skeleta muskuļi

417.sliding-filament model

Teorētisks modelis, kurš izskaidro muskuļa kontrakcijas, pamatojoties uz izmaiņām kontraktilās vienības - sarkomēra - ietvaros. Tievās protofibrillas ieslīd starp resnajām un notiek visa sarkomēra saīsināšanās.

Latviski - slīdošo pavedienu modelis

418.slime layer

Baktēriju šūnu vai šūnu kopu difūzi ietverošs polisaharīdu slānis.

Latviski - gļotu slānis

419.smooth ER

Endoplazmatiskais tīkls, kas nesatur ribosomas. Modificē olbaltumvielas un sintezē lipīdus.

Latviski - gludais ET

420.smooth muscle

Muskuļu veids, kura šūnas ir vārpstveida un veido ciešus kontaktus viena ar otru. Gludie muskuļi izklāj iekšējo orgānu dobumus un nav pakļauti gribai.

Latviski - gludie muskuļi; gludā muskulatūra

421.sodium-potassium pump

Speciāls transportproteīns dzīvnieku šūnas plazmatiskajā membrānā, kas veic divvirzienu aktīvo transportu. Na⁺ tiek transportēts ārā, bet K⁺ - iekšā šūnā, pretēji šo jonu koncentrācijas gradientam.

Latviski - kālija - nātrija sūknis

422.somatic cell

Jebkura šūna daudzšūnu organismā, izņemot dzimumšūnas.

Latviski - somatiska šūna

423.somatic nervous system

Mugurkaulnieku nervu sistēmas daļa, kura kontrolē motoneironu aktivitāti un vada skeleta muskuļu darbību.

Latviski - somatiskā nervu sistēma

424.spermatogenesis

Vīrišķo gametu (dzimumšūnu) veidošanās sēkliniekos.

Latviski - spermatoģenēze

425.sphincter

Gredzenveida slēdzējmuskulis cauruļveida anatomiskā struktūrā (g.k. gremošanas kanālā un asinsvados).

Latviski - sfinkters

426.spindle

Vārpstas formas pavedienu komplekss, kas veidojas šūnu dalīšanās laikā. To veido no centriolām atejošie mikrocaurulīšu kūlīši.

Latviski - vārpsta

427.steroids

Lipīdu grupa, kuras pārstāvjiem raksturīgs oglekļa skeleta veidojums no četriem cikliem (ciklopentanperhidrofenantrēna kodols), kuram piesaistītas dažādas funkcionālās grupas. Populārākais pārstāvis ir holesterīns. Steroīdiem pieskaitāmi arī steroīdie hormoni (estrogēns, testosterons) u.c.

Latviski - steroīdi

428.suppressor T cell

T šūnas, kas izraisa B šūnu un citu šūnu nespēju reaģēt uz antigēniem.

Sinonīmi - TS

Latviski - T supresoršūna; T kavētāj - šūna; TS

429.sympathetic division

Viena no divām mugurkaulnieku veģetatīvās (autonomās) nervu sistēmas strukturāli funkcionālajām daļām, kura nodrošina organisma mobilizāciju kādai darbībai.

Latviski - simpatiskā nervu sistēma

430.synapse

Hromosomu satuvināšanās mejozē.

Sinonīmi - synapsis

Latviski - sinapse

431.synapsis

Hromosomu satuvināšanās mejozē.

Sinonīmi - synapse

Latviski - sinapse

432.synaptic terminal

Nervgalis, kurā uzkrājas un no kura izdalās mediators.

Latviski - sinaptiskais pols

433.syngamy

Dzimumšūnu saplūšana apaugļošanās laikā.

Latviski - singāmija

434.systole

Sirds darbības cikla periods, kura laikā sirds muskulis ir sarāvis un asinis no sirds dobumiem tiek izsviestas asinsrites sistēmā.

Latviski - sistole

435.T cell

Limfocīts, kura attīstība notiek aizkrūts dziedzerā (tīma) ietekmē.

Latviski - T šūna

436.Tc

Imūnkompetenti T limfocīti, kuri izraisa ģenētiski svešu vai inficētu šūnu neatgriezenisku bojāeju.

Sinonīmi - cytotoxic T cells

Latviski - citotoksiskie T limfocīti; galētājšūnas

437.telomere

Hromosomas pleca gals ar DNS atkārtojumu secībām, kuram nevar piesaistīties citas DNS molekulas.

Latviski - telomēra

438.telophase

Mitozes vai mejozes fāze, kurā veidojas jauni meitkodoli. Šajā laikā parasti notiek šūnas pārdalīšanās - citokinēze.

Latviski - telofāze

439.tendon

Šķiedraino saistaudu veidojums, kas nodrošina muskuļa saasi ar kaulu.

Latviski - cīpsla

440.testis

Vīrišķās dzimumsistēmas pāra dziedzeris, kurā veidojas dzimumšūnas - spermatozoīdi. Sēklinieka endokrīnās šūnas producē vīrišķo dzimumhormonu - testosteronu.

Latviski - sēklinieks

441.testosterone

Izplatītākais vīrišķais dzimumhormons.

Latviski - testosterons

442.TH

Tīma atkarīgi limfocīti ar regulatoru funkciju, kuri piedalās organisma imunoloģiskajās reakcijās. Stimulē B limfocītus veidot antivielas un aktivē citotoksiskos T limfocītus.

Sinonīmi - helper T cell

Latviski - T limfocīti; T palīgšūnas

443.thalamus

Apvidus mugurkaulnieku starpsmadzenēs, kura pamatfunkcija ir sensorās informācijas plūsmu integrācija un novirze uz atbilstošām lielo pusložu garozas zonām.

Latviski - talāms; talāmuss

444.thick filaments

Olbaltumvielas miozīna molekulu veidoti pavedieni muskuļu šūnās.

Latviski - resnie pavedieni; protofibrillas

445.threshold potential

Membrānas potenciāla vērtība, kura jāsasniedz uzbudināmai šūnai, lai membrānā sāktos spontānas no tālākās kairinātāja dabas neatkarīgas membrānas potenciāla svārstības - darbības potenciāli.

Latviski - sliekšņa potenciāls

446.thymus

Iekšējās sekrēcijas dziedzeris zīdītāju organismā; tas sekretē regulatorvielas, t.sk. hormonu timozīnu, kas veicina T-limfocītu nobriešanu.

Latviski - aizkrūts dziedzeris; tīms

447.thyroid gland

Iekšējās sekrēcijas dziedzeris, kas sekretē: 1) jodu saturošus hormonus - tiroksīnu un trijodtironīnu, kas stimulē mugurkaulnieku vielmaiņu, attīstību un nobriešanu; 2) hormonu kalcitonīnu, kas regulē kalcija uzsūkšanos, uzkrāšanos un izvadīšanu no organisma.

Latviski - vairogdziedzēris

448.thyroid-stimulating hormone

Adenohipofīzes hormons, kas regulē vairogdziedzera jodu saturošo hormonu sekrēciju.

Sinonīmi - TSH

Latviski - tireotropais hormons; TTH

449.tight junction

Divu šūnu virspusējo membrānu ciešas sasaistes vieta, kurā tomēr nav iespējama vielu pārnese no vienas šūnas uz otru.

Latviski - blīvais savienojums

450.tissue

Strukturāli saistītu šūnu grupa, kas organismā pilda noteiktu funkciju.

Latviski - audi

451.trophoblast

Ārpusdīgļa audi blastocistā, kas veido placentas augļa daļu.

Latviski - trofoblasts

452.tropic hormone

Kāda iekšējās sekrēcijas dziedzera hormons, kurš regulē cita dziedzera hormonu sekrēciju.

Latviski - tropais hormons

453.TS

T šūnas, kas izraisa B šūnu un citu šūnu nespēju reaģēt uz antigēniem.

Sinonīmi - suppressor T cell

Latviski - T supresoršūna; T kavētājšūna; TS

454.TSH

Adenohipofīzes hormons, kas regulē vairogdziedzera jodu saturošo hormonu sekrēciju.

Sinonīmi - thyroid-stimulating hormone

Latviski - tireotropais hormons; TTH

455.tumour

Audi, kurus veido transformētas šūnas.

Latviski - audzējs

456.tumour suppressor genes

Gēni, kuru produkts ir proteīni, kas spējīgi kavēt šūnu dalīšanos un, līdz ar to, ierobežot audzēja attīstību.

Latviski - audzēju nomācošie gēni; supresorgēni

457.urea

Ūdenī šķīstoša viela, kuru izmanto zīdītāji un abinieki, lai izvadītu no organisma slāpekli saturošos vielmaiņas galaproduktus.

Latviski - urīnviela

458.ureter

Kanāls, kas savieno nieres bļodiņu ar urīnpūsli.

Latviski - urīnvads

459.urethra

Kanāls urīna (vīrišķā organismā arī ejakulāta) izvadīšanai no organisma.

Latviski - urīna izvadkanāls

460.uric acid

Slikti šķīstoša viela, ar kuras palīdzību sauszemes gliemeži, kukaiņi, putni un daļa rāpuļu no organisma izdala lieko slāpekli. Noārdot proteīnus un nukleīnskābes, atbrīvojas amonija joni, kuri organismam ir ļoti toksiski, tādēļ vairumā gadījumu liekais slāpekļis tiek iesaistīts mazāk toksiskās vielās, parasti urīnskābē vai urīnvielā.

Latviski - urīnskābe

461.uterus

Dzemde ir maisveidīgs vai kanālveidīgs sievišķā organisma reprodukcijas orgāns. Dzemde ir haizivīm, dažām kaulzivīm, abiniekiem, rāpuļiem, kā arī visiem zīdītājiem. Organismā var būt divas dzemdes (somaiņi, ziloņi), divas dzemdes ar saaugušu lejasdaļu (vairums grauzēju, daži plēsēji, cūkas), divas līdz pusei saaugušas dzemdes - divragu dzemde (kukaiņēdāji, plēsēji), viena vienraga dzemde (primāti).

Latviski - dzemde

462.vacuole

Augu šūnas organella, kas kalpo vielu uzkrāšanai un osmotiskā spiediena regulēšanai.

Latviski - vakuola

463.vas deferens

Neliels kanāls, pa kuru sēklas šķidrums noplūst no sēklinieka piedēkļa līdz urīnizvadkanālam.

Latviski - sēklvads

464.vestigial organs

Homoloģiskas struktūras, kas ir rudimentāras un tiek izmantotas reti vai arī nemaz.

Latviski - rudimentārie orgāni

465.visceral muscle

Gludā muskulatūra asinsvadu, gremošanas kanāla, urīnpūšļa un citu iekšējo dobo orgānu sienā.

Latviski - viscerālie muskuļi

466.vitamin

Organiska viela, kura uzturā nepieciešama nelielā daudzumā un, ko organisms sintezēt nespēj. Vitamīni ir kofermenti vai fermentu sastāvdaļas

Latviski - vitamīns

467.voltage-gated channel

Transmembranāli jonu kanāli, kuru atvēršanos un aizvēršanos regulē membrānas potenciāla vērtība, piemēram, nātrija un kālija kanāli.

Latviski - elektriskā potenciāla regulēti kanāli

468.water potential

Fizikāla vērtība, kas nosaka, kādā virzienā notiks ūdens plūsma; to nosaka šķīdumu koncentrācija un pieliktais spiediens.

Latviski - ūdens potenciāls

469.water vascular system

Kanālu sistēma adātādaiņu organismā, kas pildīta ar ūdeņainu šķīdumu; nodrošina pārvietošanās kustības un gāzu maiņu.

Latviski - ambulakrālā sistēma

470.yolk sac

Viens no četriem ārpusembrija apvalkiem, kurā atrodas embrionālās attīstības laikā nepieciešamās barības vielas.

Latviski - dzeltenuma maiss

471.zygote

Apauglota olšūna, kas veidojas, saplūstot vīrišķajai un sievišķajai gametai. No zigotas attīstās jauns organisms.

Latviski - zigota

472.zygotene

Mejozes pirmās dalīšanās profāzes sākuma etaps, kurā satuvinās homologiskās hromosomas.

Latviski - zigotēna